

קשה להפריז בתיאור מעמדה של שושנה בלום-קולקה כחוקרת מוערכת בעולם, תרומתה לשדה החינוך בישראל, והשפעתה על דורות של חוקרי שפה, שיח ותקשורת. שושנה עסקה במגוון רחב של תחומי מחקר – תרגום, תקשורת בין-תרבותית, חברות לשוני, התפתחות פרגמאטית, שיח משפחות, שיח עמיתים, שיח פוליטי ושיח משודר – ובכולם שילבה תשומת לב קפדנית לדרכי השימוש בשפה יחד עם רגישות להקשרים הרחבים בהם הן מעוגנות. שושנה הייתה מחלוצי חקר השיח בעולם, הניחה במחקרה מסוף שנות השבעים את היסודות להפיכתה של פרגמאטיקה מתחום דעת פילוסופי לשדה מחקר אמפירי פורה, ורבים ממחקריה הפכו לקנוניים.

עוד לפני הקריירה האקדמית שלה, שושנה עסקה בהוראת עברית כשפה שנייה, באוניברסיטה העברית בירושלים. היא פיתחה שיטת הוראה חדשנית וכתבה וערכה ספרי לימוד, שבהם נעשה שימוש עד היום. כחוקרת שהתמחתה בין היתר בחברות לשוני, שושנה הייתה פעילה מאוד בייעוץ ובפיתוח תוכניות לימודים לשפה העברית במשרד החינוך ובמרכז לטכנולוגיה חינוכית. מתוך הבנה רחבה של אוריינות, כחורגת ממיומנויות טכניות הנוגעות לשפה הכתובה בלבד, היא קידמה את התפיסה ששפה יש ללמד לא כמבנה מופשט האצור בספרי דקדוק, אלא מתוך דגש על שימוש בהקשר ועל מגוון סוגי טקסטים ומטרות.

בתחילת שנות השמונים, שושנה ורפי ניר עברו יחד מהמכון לבלשנות שימושית אל המחלקה לתקשורת ועיתונאות ואל ביה"ס לחינוך באוניברסיטה העברית בירושלים. שניהם פעלו ביחד לביסוס תשומת הלב לשפה כחלק אינטגרלי משדה מחקר התקשורת בישראל. החיבור בין חקר השיח לחקר התקשורת נתפס בראשיתו כלא טבעי, אך במהלך שנותיה הארוכות במחלקה שושנה חתרה לחיזוקו הן דרך שיתופי פעולה פוריים עם חוקרים אחרים במחלקה, הן בהוראה ובפיתוח תוכניות לימודים והן בהדרכת תלמידי מחקר שעבורם הקשר בין שפה לתקשורת הפך לטבעי.

שושנה הייתה מורה משפיעה ומעוררת השראה, ששיתפה בנדיבות את תלמידיה בעולמות הידע העצומים עליהם חלשה. היא ידעה לא רק לטפח תלמידים ברמה האישית, אלא גם ליצור מרחבים לשיח אינטלקטואלי פורה. בתחילת שנות האלפיים שושנה הצליחה לקבץ חוקרים בכירים וצעירים יחד עם סטודנטים לתואר שני ושלישי לקבוצה לא פורמלית שזכתה לכינוי "פורום שיח". אלה מאיתנו שזכו להשתתף במפגשי הפורום זוכרים אותו כחוויה אקדמית חד פעמית, שהשפיעה באופן ניכר על המשך דרכנו המחקרית.

כמנחה, שושנה הציבה סטנדרטים גבוהים ועמדה על השגתם. היא הייתה חכמה, חריפת מחשבה וחדת עין: בכל טקסט שהגשנו לה היא ידעה לזהות את נקודות התורפה, להציע דרכים יצירתיות לחיזוקו, ולהפוך אותן להזדמנויות ללמידה ולפיתוח רעיונות וחיבורים מקוריים נוספים. לשושנה הייתה יכולת נדירה לטפח את העצמאות המחקרית של כל אחד מאיתנו כבר בשלבים מוקדמים: כשהחזירה לנו טיוטות של עבודות הדוקטורט, הערותיה היו תמיד בגדר "הצעות", לעולם לא "הוראות". במקביל, שושנה העניקה תמיכה וגיבוי בלתי מוגבלים: בכל צעד במסלול האקדמי ידענו שהיא כאן לצדנו, מוכנה לסייע בכל דרך אפשרית. שושנה המשיכה ללוות אותנו, בנפרד וביחד, גם בשנים שלאחר סיום הדוקטורט. היא שיתפה איתנו פעולה כעמיתים, תוך מתן כבוד לזהות המחקרית הנפרדת והייחודית של כל אחד מאיתנו.

כשנגשנו לכתוב את הטקסט הנוכחי יחד הייתה לנו תחושה מוזרה, של דבר שאינו נעשה כפי שצריך להיעשות: מילים אישיות צריכות להיכתב בנפרד. אבל כשהתחלנו לדבר, הבנו ששתי מערכות היחסים השונות שהיו לנו עם שושנה עוצבו והרוויחו מאותם תכונות וערכים נדירים שהיו לה. החלטנו לכתוב יחד גם מתוך רצון לשמר במשהו את מה ששושנה לימדה אותנו על יחסים בין עמיתים, על שיתוף פעולה ועל תמיכה. זכינו להיות תלמידיה של אישיות יוצאת דופן, אילן גבוה ביער של עצים תמימים. קשה לתאר במילים את כל מה שקיבלנו ממנה ועד כמה היא חסרה לנו.

מיכל חמו וזוהר קמפף